

РОЗДІЛ IV. ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС; СІМЕЙНЕ ПРАВО

УДК 347.223:347.471.1 (477)

ПРАВОВІ ГАРАНТІЇ ЗАХИСТУ СУБ'ЄКТИВНОГО ПРАВА ВЛАСНОСТІ УЧАСНИКІВ САДІВНИЦЬКОГО ТОВАРИСТВА

Машуков Р.О., к.ю.н., доцент

Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка

Статтю присвячено дослідженню теоретичних й практичних питань щодо гарантій захисту суб'єктивного права власності учасників садівницького товариства. Звертається увага на те, що право на захист у контексті роботи є самостійним суб'єктивним правом, а гарантії його захисту є об'єктивною умовою забезпечення цього права.

Ключові слова: садівницьке товариство, член садівницького товариства, суб'єктивне цивільне право, захист суб'єктивного права, гарантії захисту суб'єктивного права.

Mashukov R.O. ПРАВОВЫЕ ГАРАНТИИ ЗАЩИТЫ СУБЪЕКТИВНОГО ПРАВА СОБСТВЕННОСТИ УЧАСТНИКОВ САДОВОДЧЕСКОГО ТОВАРИЩЕСТВА / Луганский государственный университет внутренних дел имени Э.А. Дидоренко, Украина

Статья посвящена исследованию теоретических и практических вопросов относительно гарантий защиты субъективного права собственности участников садоводческого товарищества. Автор акцентирует внимание на том, что право на защиту в контексте работы рассматривается как самостоятельное субъективное право. Гарантии защиты данного права являются объективным условием его обеспечения.

Ключевые слова: садоводческое товарищество, участник садоводческого товарищества, субъективное гражданское право, защита субъективного права, гарантии защиты субъективного права.

Mashukov R.O. LAW GUARANTEES OF PROTECTION OF HORTICULTURAL SOCIETY MEMBERS' OWNERSHIP SUBJECTIVE RIGHT / Lugansk state university of internal affairs named after E.A. Didorenko, Ukraine

Assurance of subjective rights of the participants of civil law relations is accompanied by some violations of the rights. For this reason, ownership relations involving horticultural society and its members are no exception.

The author of the article draws attention to the fact that the right to protection is an independent subjective right. However, the guarantees of this right protection shall constitute a category that is dependent and associated with the mentioned right and requiring special attention.

The author concludes that guarantees of protection of horticultural society members' ownership rights are the remedies and methods provided for by law and undertaken by the state and competent authorities in case of violation of the ownership right of these right-holders. Thus, these remedies and methods are embodied in activities of public authorities and in practice are realized through their powers of authority. Hence, the guarantees of protection of horticultural society members' ownership rights is an objective condition for protection of this subjective right.

Based on the conducted research, considering subjective right to protection and guarantees of protection of ownership rights of horticultural society members and participants the author makes suggestions for improvement of the current civil law.

Prospects for future research are seen in improvement of regulatory support of relationships involving horticultural societies and their members, and factors for assurance and protection of subjective rights of the participants of these organizations.

Key words: horticultural society, horticultural society member, subjective civil right, protection of subjective right, guarantee of subjective right protection.

При здійсненні суб'єктивного права власності членами садівницького товариства трапляються його порушення, що викликає необхідність дослідження особливостей захисту цього права. Інститути здійснення суб'єктивного цивільного права та захисту цього права є взаємозалежними. Проте, як слушно відзначається в цивілістиці, право на захист є «самостійним суб'єктивним правом уповноваженої особи, що відображає юридично

закріплену можливість останнього використовувати спеціальні способи правоохоронного характеру» [1, 209-210].

Відповідно до ч.1 ст. 15 ЦК України кожна особа має право на захист свого цивільного права в разі його порушення, невизнання або оспорювання. Кожна особа має право на захист свого інтересу, який не суперечить загальним засадам цивільного законодавства (ч.2 цієї статті). Захист права власності гносеологічно є чи не найпершим і займає відносно самостійне місце в системі відносин захисту цивільних прав. Так, згідно з ч.1 ст.386 ЦК України держава забезпечує рівний захист прав усіх суб'єктів права власності. При цьому, як передбачено в ч.3 цієї статті, власник, права якого порушено, має право на відшкодування завданої йому майнової та моральної шкоди.

Наведені положення цивільного законодавства стосовно до механізму захисту суб'єктивного права власності учасників садівницького товариства є загальними. Проте норм спеціальної дії, як і відповідного нормативно-правового акта, у цій галузі наразі не існує. Тому повинні застосовуватися перші, за винятком тих випадків, коли статутами садівницьких товариств передбачений захист таких прав від незначних (дрібних) порушень рішеннями загальних зборів чи правління цих організацій.

Право на захист цивільних прав у правовій доктрині досліджується не тільки як суб'єктивне право, але і як гарантія. Так, В.В. Носік, аналізуючи право на самозахист народом України своїх прав на землю і державної території, визначає його як спосіб гарантування права власності [2, 449]. З таким підходом, за винятком деякої термінологічної невідповідності, ми можемо в цілому погодитися. Одночасно із цим, беззастережно він не може бути застосованим у контексті роботи.

Тож метою цієї статті є визначення сутності гарантій захисту суб'єктивного права власності учасників садівницького товариства.

У правовій доктрині наразі існує багато робіт, присвячених тематиці захисту прав людини та громадянина: у теорії права [3], у науці конституційного права [4], в адміністративно-правовій доктрині [5] та ін. Цивілістика не складає виключення. Так, окремі питання щодо захисту цивільних прав розробляли на рівні самостійних дисертаційних досліджень В.Д. Андрійцьо [6], О.І. Антонюк [7], Ж.Л. Чорна [8] та ін. Однак проблемам захисту суб'єктивного права власності членів садівницького товариства та гарантіям захисту цього права у сучасній цивільно-правовій доктрині належної уваги майже не приділялося, хоча потреба в тому більш ніж очевидна, особливо при перетворенні садівницьких товариств у постійні поселення. Виключення складає комплексне дослідження, яке було проведено автором цієї роботи [9].

Термін «гарантії» є поширеним у чинному законодавстві. Так, за положеннями п.1 ч.1 ст.92 Конституції України, права і свободи людини і громадянина, гарантії цих прав і свобод; основні обов'язки громадянина визначаються виключно законами України. Розділ VI ЗК України має назву «Гарантії прав на землю» та окрему статтю з назвою «Гарантії права власності на земельну ділянку» (ст.153 ЦК). З урахуванням цього вважаємо, що при забезпеченні захисту права власності членів садівницького товариства гарантії займають досить важливе місце в системі правового регулювання досліджуваних відносин, адже завдяки ним здійснюється захист права власності та інших цивільних прав.

Земельна ділянка є майновою основою садівницького товариства і його членів. З урахуванням цього наведемо положення ч.1 ст.153 ЗК України, за якими власник не може бути позбавлений права власності на земельну ділянку, крім випадків, передбачених цим Кодексом та іншими законами України. Виходячи зі змісту цієї статті, можна стверджувати, що її сутність зводиться до непорушності здійснення права власника щодо земельної ділянки з урахуванням певних меж. Згідно з ч.1 ст.321 ЦК України право власності є непорушним. Ніхто не може бути протиправно позбавлений цього права чи обмежений у його здійсненні. Особа може бути позбавлена права власності або обмежена в його здійсненні лише у випадках і в порядку, установлених законом (ч.2 цієї статті). Грунтуючись на назві ст.321 ЦК України, «непорушність» слід вважати принципом, як

основоположним загальноприйнятим підходом, що виражає властивість права та має вищу імперативну юридичну силу [10, 281]. На наш погляд, цю концепцію покладено в основу ст.386 ЦК України, яка має назву «Засади захисту права власності».

Необхідно звернути увагу, що на теоретичному рівні у вчених-юристів не склалося єдиного підходу до визначення категорії «гарантії». У радянській правовій доктрині відзначається, що «гарантії» прав і свобод в радянському суспільстві є засобами, що покликані забезпечити реалізацію, охорону та захист прав і свобод [11, 231-232]. В умовах існування радянської держави цей підхід, на наш погляд, був дуже цінним, адже пріоритети віддавалися колективу, суспільству в цілому, а не особі. Та оскільки забезпечення прав, їх охорона та захист наразі є самостійними правовими інститутами, він є анахронічним і не відповідає теоретичним розробкам сьогодення.

У сучасній енциклопедичній літературі цей термін тлумачиться як такий, що охоплює всю сукупність об'єктивних і суб'єктивних чинників, спрямованих на практичну реалізацію прав та свобод, на усунення можливих перешкод їх повному або належному здійсненню [12, 555]. Думаємо, що наведене тлумачення терміна «гарантії» має чітко виражену мету, проте є доволі абстрактним у визначенні цього правового явища. Це пояснюється динамікою розвитку суспільних відносин, і тому що саме є об'єктивним або суб'єктивним чинником як гарантії на певний проміжок часу, визначити важко.

Гарантії прав і свобод людини та громадянина в конституційно-правовій доктрині було досліджено на дисертаційному рівні. Зокрема, за підходом І.Й. Магновського, зміст гарантій прав і свобод людини та громадянина є умовами, засобами та способами, котрі забезпечують фактичну реалізацію, охорону і захист прав та свобод [3, 4]. Видається, що тлумачення цієї категорії як умов, засобів і способів є досить виваженою позицією, тому що гарантією може бути можливий комплекс дій як реалізація способів захисту права власності та інших цивільних прав. Проте цей автор не виокремлює коло учасників, що беруть чи можуть брати участь у гарантуванні прав людини та громадянина.

Комплексні роботи мають місце й у суміжних правових галузях. Відповідно до підходу О.А. Вівчаренка, гарантії права власності на землю в Україні визначаються як сукупність правових норм, які є невід'ємним елементом системи правового регулювання земельних відносин в Україні, що спрямовані на раціональне використання та охорону землі, забезпечення вільної реалізації права власності на землю всіма суб'єктами, зазначеними в Конституції та законах України [13, 4]. На відміну від підходу І.Й. Магновського, у цій позиції зосереджується увага на нормативних витоках гарантій. Однак вважаємо, що ця дефініція також не відображає правової сутності досліджуваного терміна, адже те, що гарантії, так само як і суб'єктивні права та юридичні обов'язки, є елементом системи правового регулювання певних відносин, є очевидним.

Гарантії захисту права особистої власності було досліджено в радянській цивілістиці на дисертаційному рівні. Вони, на погляд М.І. Цискадзе, є сукупністю матеріально-правових засобів і процесуально-правових форм, що визначають порядок діяльності юрисдикційних органів, спрямованих на забезпечення захисту цього права [14, 16]. З урахуванням того, що в основу цього поняття покладено систему специфічних засобів і форм захисту права особистої власності, його слід вважати слушним.

Наведені підходи до тлумачення категорії «гарантії» не є вичерпними, але видається, що більшість із них дають лише загальне уявлення щодо розуміння терміну «гарантії захисту права власності».

Використовуючи підхід І.Й. Магновського, вважаємо, що гарантіями захисту права власності членів садівницького товариства є передбачені законом засоби та способи, що здійснюються державою та компетентними державними органами в разі порушення права власності цих суб'єктів. Тобто зазначені засоби та способи втілюються в діяльність суб'єктів публічної влади, реалізуються через їх владні повноваження на практиці і є об'єктивною умовою забезпечення зазначеного суб'єктивного права. Зокрема, захист права власності учасників цивільних правовідносин прямо або опосередковано є частиною повноважень Кабінету

Міністрів України (пп.2, 5 ч.1 ст.116 Конституції України), завдань, що здійснює міліція (п.6 ч.1 ст.2 Закону України «Про міліцію») та ін. Водночас за цивільним законодавством захист права власності є аналогічним загальному суб'єктивному праву – захисту цивільних прав, при здійсненні якого, як слушно зазначається в цивілістиці, діють диспозитивні засади цивільного права: «...особа, чиї права порушуються, може застосувати засоби захисту, а може і відмовитись» [15, 206].

Слід звернути увагу, що механізм захисту права власності, що передбачений цивільним законодавством, зокрема щодо членів садівницького товариства, не діє автоматично, але ж «чекає», коли особа, права якої порушено, про це заявить. На наш погляд, це є причиною наявності цілої низки правопорушень у сфері здійснення суб'єктивного права власності членами садівницького товариства, адже вони не санкціоновані державою або компетентними органами. Пояснюється це тим, що не кожен учасник садівницького товариства звернеться, наприклад, до суду з метою поновити порушене право власності через об'єктивні (вади здоров'я) або суб'єктивні (незначні наслідки порушеного права власності в конкретному випадку) причини. Проте, на відміну від нашої держави, практика захисту права власності членів садівницького товариства органами державної влади вже існує за кордоном. Так, у результаті здійснення владних повноважень посадовцями Генеральної прокуратури РФ було виявлено й усунуто суттєві правопорушення в діях енергопостачальних організацій стосовно нарахувань виплат за використання садівницькими товариствами їх послуг [16]. Інший факт стосується звернення членів садівницького товариства «Дружба-2» до Президента РФ з метою захистити їх майно від посягань будівельних компаній, які силою примушували продавати земельні ділянки, вирубували плодові дерева, підпалювали садові будинки [17]. Чи не є наведені випадки прикладом якісного захисту права власності членів садівницького товариства?

Виходячи з наведеного, вважаємо за необхідне закріпити на рівні ЦК України не тільки приватноправові способи захисту права власності членів садівницького товариства, але й публічно-правові гарантії захисту цього права. Зокрема, видається, що при проектуванні положень ч.1 ст.386 ЦК України автори мали на увазі не право на захист як суб'єктивне право, частину суб'єктивного права власності й навіть не принцип чи засади, а гарантію. З урахуванням зазначеного підходу до тлумачення категорії «гарантії» пропонуємо змінити зміст ч.1 ст.386 ЦК України на такий:

«Держава та компетентні державні органи гарантують рівний захист прав усіх суб'єктів права власності».

Існує позиція, згідно до якої право на захист є не самостійним суб'єктивним правом, але ж частиною певного суб'єктивного права [6, 5]. Беручи її до уваги є підстави вважати, що механізм захисту суб'єктивного права власності членів садівницького товариства не може бути вичерпним на окремий період, адже це суб'єктивне право, як найнеобхідніше, завжди перебуватиме в динаміці. Він може бути передбачений у ЦК або спеціальних актах законодавства, які регулюють відносини стосовно садівницьких товариств.

Перспективи подальших досліджень вбачаються в удосконаленні механізмів правового забезпечення відносин за участю садівницьких товариств, їх учасників, особливостей забезпечення та захисту суб'єктивних прав учасників цих організацій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Цивільне право України: Курс лекцій: у 6 т. / [Шишка Р.Б. (кер. авт. кол.), Зайцев О.Л., Мічурін Є. О. та ін.]; за ред. Р.Б. Шишки, та В.А. Кройтора. – [2-е вид., випр. та доп.]. – Харків: Еспада, 2008 – Т. 1. – 2008. – 680 с.
2. Носік В.В. Право власності на землю Українського народу: монографія / Носік В.В. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 544 с.
3. Магновський І.Й. Гарантії прав і свобод людини та громадянина в праві України (теоретико-правовий аспект): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид.

- наук: спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / Ігор Йосифович Магновський. – К., 2003. – 20 с.
4. Алмаші М.М. Захист прав національних меншин в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.02 «Конституційне право» / Алмаші Мирослав Михайлович. – К., 2004. – 19 с.
 5. Греца Я.В. Правовий механізм реалізації та захисту прав і законних інтересів суб'єктів податкових відносин: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Ярослав Васильович Греца. – К., 2005. – 20 с.
 6. Андрійцьо В.Д. Примусове виконання обов'язку в натурі як спосіб захисту цивільних прав: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Андрійцьо Василь Дмитрович. – К., 2004. – 18 с.
 7. Антонюк О.І. Право учасників цивільних правовідносин на самозахист: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Антонюк Олена Ігорівна. – Харків, 2004. – 20 с.
 8. Чорна Ж.Л. Цивільно-правовий захист майнових прав та інтересів малолітніх і неповнолітніх осіб: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Жанна Леонтіївна Чорна. – Львів, 2005. – 17 с.
 9. Машуков Р.О. Право власності садівницького товариства та його членів: монограф. / Р.О. Машуков. – Луганськ: СПД Резніков В.С., 2011. – 280 с.
 10. Скакун О.Ф. Теория государства и права (энциклопедический курс): учебник / Скакун О.Ф. – Х.: Эспада, 2005. – 840 с.
 11. Патюлин В.А. Свобода личности в СССР и ее гарантии / В.А. Патюлин, Т.П. Семенова // Советское государство и право. – М., 1961. – № 8. – С. 17-27.
 12. Лисенков С.Л. «Гарантії» Юридична енциклопедія: в 6 т. / [редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін.]. Лисенков С.Л., Таранов А.П. – К.: Вид-во «Українська енциклопедія» імені М.П. Бажана, 1998–2004. – Т. 1: А–Г. – 1998. – 672 с.
 13. Вівчаренко О.А. Гарантії права власності на землю в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право» / Олег Антонович Вівчаренко. – К., 2005. – 20 с.
 14. Цыскадзе М.И. Гражданско-правовое регулирование защиты права личной собственности: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 «Гражданское право; семейное право; гражданский процесс; международное частное право» / Мария Ивановна Цыскадзе. – Тбилиси, 1989. – 25 с.
 15. Цивільне право України: курс лекцій: у 6 т. / [Шишка Р.Б. (кер. авт. кол.), Зайцев О.Л., Мічурін Є.О. та ін.]; за ред. Р.Б. Шишки, та В.А. Кройтора. – [2-е вид., випр. та доп.]. – Х.: Еспада, 2008 – Т. 1. – 2008. – 680 с.
 16. Генпрокуратура вступила за російських дачників [Електронний ресурс] // Вести.Ru. – Режим доступу: <http://news.mail.ru/politics/2537201>
 17. Путін захистив садівників [Електронний ресурс] // Невозможность. – Режим доступу до сайту: <http://nevozmozhnost.ru/?p=81#more-81>